

**The problem of the existence of children and parents
in V. Stefanyk's short stories**

**Проблема екзистенції дітей і батьків
у новелістиці В. Стефаника**

Kozubenko Leonid
Ph. D. in Pedagogy
Associate Professor

Козубенко Леонід
кандидат педагогічних наук,
доцент

E-mail: leonidkozubenko@gmail.com
orcid: 0000-0002-1548-3362

Pereiaslav-Khmelnytsky
Hryhorii Skovoroda State
Pedagogical University
30, Sukhomlynskyi Str.,
Pereiaslav, Kyiv Reg.,
Ukraine, 08401

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав, Київська обл.,
Україна, 08401

*Original manuscript received: October 15, 2020
Revised manuscript accepted October 16, 2020*

ABSTRACT. *The article investigates the problem of the existence of children and parents in V. Stefanyk's short stories.*

V. Stefanyk is the author of original, deep in content and artistically perfect socio-psychological novels about the life of the Western Ukrainian peasantry of the late XIX - early XX centuries. He has an honorable place in the history of Ukrainian literature.

V. Stefanyk did a lot to increase the world fame of Ukrainian literature, to widely publicize its achievements abroad. The writer's short stories were highly valued by critics for their great originality, true democracy, realism, truthfulness, social acuity, psychological depth, special lyricism, exceptional conciseness and artistic excellence.

V. Stefanyk's short stories, which reveal the theme of the plight of children and parents, are a bunch of anger, hatred of oppressors, a manifestation of filial love for the people and the native land. In these works there is a sad picture of a impoverished Galician village snatched from life, an excited story about the tragic fate of people close to the writer's heart. The author reproduces the depth of feelings with impressive authenticity, showing the terrible realities of the terrible reality of life.

In his short stories V. Stefanyk describes with great pain and quiet sadness the life and prospects of rural children: mercenary fate, work from dawn to dawn

on others, complete dependence on the master, the moneylender, hungry animals, hell in the house, unhappy future. Warmly, tenderly, with deep sympathy, the writer elevates the moral qualities of the child: kindness, obedience, diligence, childlike spontaneity. The cruel world in which Stefanyk's heroes live does not contribute to the harmonious development of the naturally healthy principles of a poor child, because the very fact of his birth is perceived as a great tragedy. In short stories about the fate of old parents V. Stefanyk reflects the pre-death state of the heroes. In reflecting this state for the writer are quite important psychology of the characters, their inner world, thoughts, experiences, dreams. The novelist subtly and perceptively recreates the flow of mental processes, transitions from one experience to another, the collision of dissimilar feelings. V. Stefanyk attaches special importance to the subconscious sphere of the psyche, which largely determines the degree of self-expression of the characters.

Key words: *problem, children, parents, short story, destiny, writer, hero, work.*

Актуальність теми дослідження. В. Стефаник – автор самобутніх, глибоких за змістом і мистецьки довершених соціально-психологічних новел про життя західноукраїнського селянства кінця ХІХ – початку ХХ століття. Йому належить почесне місце в історії української літератури.

В. Стефаник багато зробив для примноження світової слави українського письменства, для широкого розголосу його здобутків за рубежом. Новелістику письменника високо цінувала критика за велику оригінальність, справжній демократизм, реалізм, правдивість, соціальну заостреність, психологічну заглибленість, особливий ліризм, винятковий лаконізм та художню вивершеність.

Новели В. Стефаника, в яких розкривається тема тяжкої долі дітей і батьків, – це згусток гніву, ненависті до гнобителів, вияв синівської любові до народу і рідного краю. В цих творах постає вихоплена з життя сумна картина зубожілого галицького села, звучить схвильована розповідь про трагічну долю близьких серцю письменника людей. Автор відтворює глибину почуттів з вражаючою достовірністю, показуючи страшні реалії жахливої життєвої дійсності.

Мета статті – дослідити проблему екзистенції дітей і батьків у новелістиці В. Стефаника.

Матеріал і методи досліджень. Методи дослідження: теоретичні (аналіз та узагальнення літературознавчих джерел), емпіричні (спостереження, порівняння).

Результати та їх обговорення. Проблемі тяжкої долі галицького селянства, зокрема темі дітей і батьків, В. Стефаник приділяє досить багато уваги у своїй новелістиці. Великого душевного болю завдавало письменникові жахливе становище дітей у бідняцьких родинах. Хоч як надривалися батьки на чужій роботі, вони не мали змоги забезпечити своїх дітей навіть хлібом та картоплею і зігріти їх узимку. Дітям з бідних родин

присвятив В. Стефаник надзвичайно ліричні твори «Кленові листки», «Лан», «Похорон», «Новина», «Катруся», «Діточа пригода» та ін.

У новелі «Кленові листки» відтворено тяжкий настрій і болісні переживання заробітчанина Івана, якому в самі жнива жінка народила ще одну – четверту дитину, а сама помирає. Іван не може залишитися коло смертельно хворої жінки. Спорядивши її на смерть і давши дітям свічку, він іде до багатіїв косити за дванадцятий сніп. Він горює, що неспроможний прогодувати дітей хлібом, що з ранніх літ їх чекає поневіряння в наймах, арешти та хвороби. З тими ж думками прощається зі світом і мати. Помираючи вона піснею заспокоює найменшого сина. «У слабім уриванім голосі виливалася її душа і потихеньку спадала межи діти і цілувала їх по головах. Слова, тихі, невиразні, говорили, що кленові листочки розвіялися по пустім полю і ніхто їх позбирати не годен і ніколи вони не зазеленіють. Пісня намагалася вийти з хати і полетіти в пуге поле за листочками...» (Василь Стефаник, 2015: 144). Опалі з дерева восени кленові листочки символізували долю бідняцьких дітей-сиріт.

В основі мініатюри «Лан» інша драматична ситуація. Одинокa мати працювала на лані, під корчем лежала її дитина. Стомившись, жінка на хвилику задрімала. А дитина перевернулася, впала ротом на корча, «б'є ніжками, дуже пручається і поволеньки синіє» (Стефаник, 2006: 95). І вже вісник смерті чорний ворон кряче. Мати ж, у якої «як рана ноги, бо покалічені, посічені, поорані», прокинулася і знову взялася за роботу – «заробити треба, бо взимі ніхто не дасть» (Стефаник, 2006: 95). Вона думає, що дитина спить, а вона вже задушилася.

З такою ж ніжністю та сердечністю розповів В. Стефаник про загибель і поховання дитини одинокої міської жінки в новелі «Похорон». Мати працювала в багатіїв, а її голодна й погано вдягнена дитина порпалася в бруді, застудилася й померла. Письменник з глибоким хвилюванням передає цю трагічну історію читачам.

Одним із шедеврів світової новелістики стала новела В. Стефаника «Новина». Поштовхом до написання твору послужила подія, що сталася в жовтні 1898 року в селі Трійці, на Покутті. Після смерті жінки бідняк Михайло, що лишився з двома малими дітьми, не зміг їх прогодувати і повів до річки Прута, щоб утопити. Меншу кинув у воду, а старша, восьмирічна донька вмовила батька не топити її. Після цього нещасний батько пішов до Коломиї заявити про свій злочин. Ця подія дуже вразила письменника. Він спеціально ходив до Трійці, щоб докладніше взнати про життя того селянина, щоб поговорити з його донькою. А в листі, виклавши трійцінську подію, схвилювано писав: «Отаких якихось історій так багато діється по селах, що вони, як опирі, кров випивають. Все то є матеріал до заповнення «новинок» газетярських. Ой, так гірко!» (Василь Стефаник у критиці та спогадах, 1970: 161). У факті дітовбивства автор побачив разучий і характерний вияв ідіотизму селянського життя в жорстокому суспільстві. В образі головного персонажа «Новини» Гриця Летючого він з величезною силою розкрив душевні муки батька, який ніжно любив своїх дітей, але

неспроможний був їх нагодувати й зігріти. Він не міг дивитися, як скніють від голоду й холоду його малюки, і повів їх – живих мерців – до річки, щоб утопити. Жахливий вчинок нещасного батька у творі глибоко умотивований і соціально, і психологічно. Зовсім не про полегшення власної долі дбав Гриць Летючий, – його мучило власне безсилля, безпросвітність долі дітей. Кинувши маленьку Доцьку у воду, він зразу ж пояснює свій страшний вчинок: «Скажу панам, що не було ніякої ради: ані їсти що, ані в хаті затопити, ані віпрати, ані голову змити, ані ніц. Я си кари приймаю бо-м завинив, тай на шибеницу!» (Стефаник, 2001: 54). Він виявляє турботу про старшу Гандзуню, навчав, що їй робити без нього, дає паличку, щоб могла відігнати собак.

Твір вражає правдивістю, глибокою вмотивованістю вчинків персонажа і його переживань, майстерністю і всієї новели, і кожної подробиці. Вражає опис голодних дітей. За допомогою порівнянь і промовистих деталей автор створює гнітючу картину страшного зубожіння селянської родини.

Жахливою була і доля юної дівчини-наймички Катрусі з однойменної новели. Донька наймитів і сама наймичка з дитячих літ, Катруся «така-с була голодна, така робітниця, що на все село!» (Стефаник, 2001: 36). Та раптом вона захворіла, лежить від осені до весни, горить, як у вогні, гине від недуги і голоду. Автор дуже тонко і переконливо передав зміни настроїв хворої дівчини, появи надій на одужання й зміни їх безнадією. Катрусин батько докоряє доньці, лає її, хоч дуже любить.

У новелі «Пістунка» через дитячу свідомість відтворено сімейний розбрат, викликаний тим, що в час перебування чоловіка на війні жінка народила нешлюбну дитину від гусара. Маленька Парася дослухалася, що батько вимагав від матері, аби вона позбулася її братика, бо то гусарська дитина. Коли ж вона розповіла про це дітям, малий Максим пильно оглянув гусарську дитину і прийшов до висновку: «Це така дитина, як кожда, а твій тато якийсь дурний» (Василь Стефаник, 2015: 202). Та оскільки ту дитину чекає смерть, діти, наслідуючи дорослих, починають співати похоронні пісні й голосити над нею, як над покійником, адже її мають позбутися.

У новелі «Діточа пригода» В. Стефаник відтворив жахи війни через призму дитячого світосприймання. Пізно ввечері коло лінії фронту впала смертельно поранена мати, що втікала з двома дітками від залищань австрійського жовніра. Дівчинка Настя зовсім мала, навіть говорити не вмів. А старший від неї Василько теж ще дитина. І саме з його розмов читач узнає про те, що сталося, що відбувається навколо. Василькові здається, що саме з Настиною вини загинула мати. Він говорить: «Видиш Насте, куля брінькнула та й убила маму, а ти винна; чого ти ревіла, як той жовнір хотів маму обіймити? Це тобі що вадило? Утікали-м, а куля свиснула...» (Стефаник, 2006: 200). З розмов хлопчика довідуємося, що й батько на фронті, теж, може, уже загинув. Та й життя самих дітей у великій небезпеці. Свистять кулі, ревуть гармати, в нічному небі спалахують ракети. Але справжньої небезпеки Василько не усвідомлює. Вдаючи дорослого, він

відчитує сестричку за те, що вона ще не вміє голосити над мертвою матір'ю, а йому, хлопцеві, це робити не випадає. Він пояснює, що від кулі смерть не страшна, бо не болить. Дівчинка їсть добутий у матері за пазухою хліб, а коли спалахує ракета, виявляється, що в неї руки й рот у маминій крові. Кругом усе гримить і спалахує, хлопчик же милується боєм – війна, вона видається йому гарною. А потім, щоб вовк не з'їв, малеча вкладається спати біля мертвої матері. Кожне слово дитини в новелі волато проти жахів війни, розкривало її сувору правду.

Важкою була доля дітей трударів, та й не кращою вона була і в старих, уже спрацьованих людей. Надмірна праця й постійні злидні приглушували родинні почуття, повагу до старих батьків. У дітей за роботою не було змоги доглянути старих і хворих, забезпечити їх їжею, а часто не лишалося для них теплого місця в хаті. Навіть на сімейні стосунки жорстокий суспільний лад поширював свій неписаний закон: людина людині – вовк. Становище «зайвих ротів» у вбогих родинах часто було драматичним. Це бачимо в Стефаникових новелах «Діти», «Вістуні», «Ангел», «Озимина», «Сама-самісінька», «Скін», «Святий вечір» та ін.

Сивий дід із новели «Діти» гнівний на сина й невістку, що його й бабу мучать роботою, кладуть спати на підлозі, собі забрали їх постіль й одержу, погано годують. Але з твору ясно, що така поведінка дітей зумовлена великою бідністю й нестатками.

В новелі «Вістуні» провісниками осені змальовано «старих дідів, що коло своїх дітей туляться і чують щодня, який вони тягар у хаті...» (Василь Стефаник, 2015: 117). При наближенні зими старі люди з дітьми черідкою тягнуться в поле, щоб збирати на паливо кореневища рослин, бо «як є чим пропалити взимі, то менше їсти хочеться» (Василь Стефаник, 2015: 118).

Стара Тимчиха із новели «Ангел» приходиться до висновку: «Старого лиш Козьми та закопай! Шкода тої ложки страви, що з'їсть, та того кута печі, що залежить... Таки не варт старому жити, та й решта!» (Стефаник, 2006: 41). Але потім їй стає соромно за гнівні слова про дітей – адже «вони мають свої діти та мусять за них дбати» (Стефаник, 2006: 42).

У новелах «Сама-самісінька» і «Скін» В. Стефаник яскраво відтворив передсмертні муки та конання старих і хворих людей, доглянути яких діти не мали змоги.

Старенька бабуся з новели «Сама-самісінька» самотньо конає в хатині, що нагадує перебитого хрущика й закляту печеру. Вона забобонна й марновірна. В її змученій недугою уяві мухи здаються чортиками, що мучать її. Доведена до краю містичними видіннями, «баба рвонулася та й головою грянула до стола. Кров потекла, баба схлипала та й умерла... Чорти перестали гарцювати, лишень мухи з розкошею лизали кров» (Василь Стефаник, 2015: 45).

У «Сконі» теж зображені передсмертні конання в самотині старого Леся. Але він не марновірний, тому не чорти його мордують, а не виходять із розжареної недугою голови нездійснені обіцянки та завдані сусідами

кривди. Цю новелу В. Стефаник (Василь Стефаник. Життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях, 1987: 97) написав, коли доглядав помираючу матір, ставши свідком її страждань.

Висновки. Отже, у своїх новелах В. Стефаник з великим болем і тихим сумом змальовує життя та перспективи сільських дітей: наймитську долю, працю від зорі до зорі на інших, повна залежність від пана, лихваря, голодне животіння, пекло в хаті, нещасливе майбуття. Тепло, ніжно, з глибоким співчуттям письменник підносить моральні якості дитини: доброту, слухняність, працьовитість, дитячу безпосередність. Жорстокий світ, в якому живуть стефаниківські герої, не сприяє гармонійному розвитку природно здорових засад бідної дитини, бо сам факт її народження сприймається як велика трагедія. В новелах про долю старих батьків В. Стефаник відображає передсмертний стан героїв. У відображенні цього стану для письменника досить важливими є психологія персонажів, їх внутрішній світ, думки, переживання, мрії. Тонко й проникливо новеліст відтворює плин душевних процесів, переходить від одних переживань до інших, зіткнення не схожих між собою почуттів. Особливого значення В. Стефаник надає підсвідомій сфері психіки, яка значною мірою визначає ступінь самовиявлення героїв.

Література

1. Василь Стефаник. Життя і творчість у документах, фотографіях, ілюстраціях. Київ: Рад. школа, 1987. 144 с.
2. Василь Стефаник. Твори. Львів: Піраміда, 2015. 320 с.
3. Василь Стефаник у критиці та спогадах: Статті, висловлювання, мемуари. Київ: Дніпро, 1970. 484 с.
4. Стефаник В. Камінний хрест: новели. Харків: Фоліо, 2006. 255 с.
5. Стефаник В. Моє слово: новели, оповідання, автобіографічні матеріали, витяги з листів. Київ: Веселка, 2001. 319 с.

References

(Транслітерація)

1. Vasyl Stefanyk. Zhyttia i tvorchist u dokumentakh, fotohrafiiakh, iliustratsiiakh. Kyiv: Rad. shkola, 1987. 144 s [in Ukrainian].
2. Vasyl Stefanyk. Tvory. Lviv: Piramida, 2015. 320 s [in Ukrainian].
3. Vasyl Stefanyk u krytytsi ta spohadakh: Statti, vyslovliuvannia, memuary. Kyiv: Dnipro, 1970. 484 s [in Ukrainian].
4. Stefanyk V. Kamynnyi khrest: novely. Kharkiv: Folio, 2006. 255 s [in Ukrainian].
5. Stefanyk V. Moie slovo: novely, opovidannia, avtobiohrafichni materialy, vytyahy z lystiv. Kyiv: Veselka, 2001. 319 s [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ. У статті досліджується проблема екзистенції дітей і батьків у новелістиці В. Стефаника.

В. Стефаник – автор самобутніх, глибоких за змістом і мистецьки довершених соціально-психологічних новел про життя західноукраїнського

селянства кінця XIX – початку XX століття. Йому належить почесне місце в історії української літератури.

Новели В. Стефаніка, в яких розкривається тема тяжкої долі дітей і батьків, – це згусток гніву, ненависті до гнобителів, вияв синівської любові до народу і рідного краю. В цих творах постає вихоплена з життя сумна картина зuboжілого галицького села, звучить схвильована розповідь про трагічну долю близьких серцю письменника людей. Автор відтворює глибину почуттів з вражаючою достовірністю, показуючи страшні реалії жахливої життєвої дійсності.

Ключові слова: проблема, діти, батьки, новела, доля, письменник, герой, твір.

Козубенко Леонід. Проблема екзистенції дітей і родителів в новеллистическому В. Стефаніка. В статті досліджується проблема екзистенції дітей і родителів в новеллистическому В. Стефаніка.

В. Стефанік – автор самобитних, глибоких по содержанию и искусно совершенных социально-психологических новелл о жизни западноукраинского крестьянства конца XIX – начала XX века. Ему принадлежит почетное место в истории украинской литературы.

Новеллы В. Стефаніка, в которых раскрывается тема тяжелой судьбы детей и родителей, – это сгусток гнева, ненависти к угнетателям, проявление сыновней любви к народу и родному краю. В этих произведениях возникает выхваченная из жизни печальная картина обнищавшего галицкого села, звучит взволнованный рассказ о трагической судьбе близких сердцу писателя людей. Автор воспроизводит глубину чувств с поразительной достоверностью, показывая страшные реалии ужасной жизненной действительности.

Ключевые слова: проблема, дети, родители, новелла, судьба, писатель, герой, произведение.